

BOGANMELDELSER.

EINAR COHN: *Danmark under den store Krig. En økonomisk Oversigt.* (G. E. C. Gads Forlag. Kbhvn. 1928. 333 Sider.)

Der er fornylig udkommet et samlet Bind om Sverige, Norge, Danmark og Island under Verdenskrigen, udgivet af Afdelingen for Nationaløkonomi og Historie indenfor Carnegie-Stiftelsen for international Fred. Det foreliggende samlede Bind er tilvejebragt ved et Sammendrag af de digre Bøger, der siden Verdenskrigens Afslutning har set Lyset baade i Sverige, Norge, Danmark og paa Island om de paagældende Landes økonomiske Forhold under og efter Verdenskrigen, ligeledes udgivne af Carnegie-Stiftelsens Afdeling for Nationaløkonomi og Historie. For den skandinaviske Series Vedkommende har en Redaktionskomité, bestaaende af Professor Harald Westergaard som Formand, Professor Heckscher og Hovedredaktøren for den samlede Serie af Skrifter til Belysning af Verdenskrigens økonomiske og sociale Historie, Professor James T. Shotwell, forestaaet Udgivelsen af de skandinaviske Bind, der for Danmarks Vedkommende er forfattet af Kontorchef Einar Cohn. Kontorchef Cohn tog fremragende Del i Krigstidens Statsadministration af Befolkningens Forsyning med Levnedsmidler, og der foreligger jo ogsaa tidligere fra Kontorchef Cohns Haand interessante Redegørelser over disse mærkelige Aars økonomiske Tilstande, først i den ikke afsluttede Oversigt over økonomiske Tilstande og de dertil knyttede Regeringsforanstaltninger i Krigstidens Begyndelse, dernæst i de økonomiske Oversigter, der findes i Nationaløkonomisk Tidsskrift, og som ved deres grundige og nøjagtige Citatangivelser skønnes at være det bedste, der efter den nu foreliggende Bog hidtil er udarbejdet om disse Forhold. Det maa derfor siges, at den Redaktionskomité, som har tilrettelagt Udgivelsen af Bogen om „Danmark under den store Krig“, næppe indenfor danske Nationaløkonomers Kreds har kunnet finde nogen bedre skikket Mand til at gennemføre det meget betydelige Arbejde, som en samlet Fremstilling af Dan-

BOGANMELDELSER.

EINAR COHN: *Danmark under den store Krig. En økonomisk Oversigt.* (G. E. C. Gads Forlag. Kbhvn. 1928. 333 Sider.)

Der er fornylig udkommet et samlet Bind om Sverige, Norge, Danmark og Island under Verdenskrigen, udgivet af Afdelingen for Nationaløkonomi og Historie indenfor Carnegie-Stiftelsen for international Fred. Det foreliggende samlede Bind er tilvejebragt ved et Sammendrag af de digre Bøger, der siden Verdenskrigens Afslutning har set Lyset baade i Sverige, Norge, Danmark og paa Island om de paagældende Landes økonomiske Forhold under og efter Verdenskrigen, ligeledes udgivne af Carnegie-Stiftelsens Afdeling for Nationaløkonomi og Historie. For den skandinaviske Series Vedkommende har en Redaktionskomité, bestaaende af Professor Harald Westergaard som Formand, Professor Heckscher og Hovedredaktøren for den samlede Serie af Skrifter til Belysning af Verdenskrigens økonomiske og sociale Historie, Professor James T. Shotwell, forestaaet Udgivelsen af de skandinaviske Bind, der for Danmarks Vedkommende er forfattet af Kontorchef Einar Cohn. Kontorchef Cohn tog fremragende Del i Krigstidens Statsadministration af Befolkningens Forsyning med Levnedsmidler, og der foreligger jo ogsaa tidligere fra Kontorchef Cohns Haand interessante Redegørelser over disse mærkelige Aars økonomiske Tilstande, først i den ikke afsluttede Oversigt over økonomiske Tilstande og de dertil knyttede Regeringsforanstaltninger i Krigstidens Begyndelse, dernæst i de økonomiske Oversigter, der findes i Nationaløkonomisk Tidsskrift, og som ved deres grundige og nøjagtige Citatangivelser skønnes at være det bedste, der efter den nu foreliggende Bog hidtil er udarbejdet om disse Forhold. Det maa derfor siges, at den Redaktionskomité, som har tilrettelagt Udgivelsen af Bogen om „Danmark under den store Krig“, næppe indenfor danske Nationaløkonomers Kreds har kunnet finde nogen bedre skikket Mand til at gennemføre det meget betydelige Arbejde, som en samlet Fremstilling af Dan-

marks Økonomi i og efter Krigsaarene selvsagt er, end netop Kontorchef Cohn.

Det er utvivlsomt rigtigt som Forfatteren fremhæver i nogle indledende Bemærkninger, at Danmarks økonomiske Historie under Krigen er nøje sammenknyttet med de udenrigspolitiske Begivenheder, og at det faste Grundlag for en Fremstilling som den her foreliggende derfor maatte søges i det udenrigsministerielle Arkiv. Men her har Kontorchef Cohn mødt den Vanskelighed, at den diplomatiske Historie ikke paa det Tidspunkt, da Bogen udarbejdedes — og forresten da heller ikke nu — var tilgængelig for vort Lands Vedkommende. Man maa jo gaa ud fra, at dette har været nødvendigt, men iøvrigt er det en pudsig Ting med al den Hemmeligholdelse, ofte vistnok uforuden og kun tjenende til at omgive de i Sagerne direkte deltagende og de særligt indviede med den Nimbus, som en speciel Viden om dette eller hint forlener sin Mand med. Men mon vi ikke ogsaa her i Danmark er særlig ivrige efter at omgærde vore offentlige Foranstaltninger med denne mystiske Hemmelighedsfuldhed. Og ihvorvel jeg ikke tror, at Kontorchef Cohn har fejlet paa afgørende Omraader, er der dog næppe Tvivl om, at „Danmark under den store Krig“ idetmindste kunde være bleven en mere levende Bog, saafremt de optrædende Personer var traadt stærkere frem, i Stedet for, at det som nu er de officielle Bekendtgørelser o. lign., der fortrinsvis taler fra Bogens Blade. Og dette kunde i nogen Grad være opnaaet, saafremt den ovenfor omtalte Hemmelighedsfuldhed ikke var blevet gennemført saa haandfast som Tilfældet har været. Menneskene er jo altid noget levende, og Krigstidens officielle Danmark var ingenlunde blottet for særprægede Personligheder, og Begivenhedernes Forløb ingenlunde uden dramatiske Enkeltheder, naar Interesserne brødes gennem de deltagende Personers Indsats. I saa Henseende har Dr. Keilhau, der paa samme Tidspunkt som Kontorchef Cohn i Danmark har udarbejdet „Norge under Verdenskrigen“, været heldigere stillet, idet han meddeler i Forordet til sin Bog, at han har haft Lejlighed til at gennemgaa det norske Udenrigsministeriums Arkiv, og nægtes kan det heller ikke, at den er mere levende end den danske, netop fordi den i langt højere Grad skyder de optrædende Personer og Brydningerne mellem disse frem for Læseren. Dette giver den norske Bog en Charme, som det under de givne Forhold kun i mindre Grad har været muligt for Kontorchef Cohn at give sin Bog. Forfatteren siger i sit Forord, at han i de givne Oversigter over Krigsaarenes Indrepolitik har

bestræbt sig for at trænge det personlige Præg mest muligt i Baggrunden, og dette er forsaavidt lykkedes, baade naar der derved forstaas Forfatterens egen personlige Opfattelse af Forholdene, og naar det drejer sig om en Karakteristik af de Personligheder, der prægede Begivenhederne. Jeg synes, at det paa det sidste Omraade er lykkedes i for høj Grad. Tag en Personlighed — ganske vist ikke fra den indre Politik — som den tyske Gesandt i København under hele Krigen, Grev Brockdorff Rantzau. Jeg tror ikke, han er nævnt ved Navn i den godt 300 Sider store Bog. Det nævnes lige i Begyndelsen paa Side 48, at den tyske Gesandt var personlig velvilligt stemt overfor Danmark. Og dog er Forholdet vel dette, at denne Mand i visse Situationer har haft en aldeles overvejende Indflydelse paa Danmarks Skæbne. Grev Brockdorff Rantzau var jo en Mand, som paa Grund af sit sære Væsen aldrig kom i noget sympatisk Forhold til dansk Offentlighed, hvilket tydeligt viste sig gennem den Omtale han fik, da han for et Par Aar siden døde. Naturligvis er det givet, at hans Indstilling bestemtes udelukkende ud fra tyske Synspunkter. Men det forringer i og for sig ikke hans Betydning for Danmark i disse mærkelige Aar. Og at hans Syn paa danske Forhold i visse Situationer har været afgørende for os, kan sikkert betragtes som givet. Den Biografi af Grev Brockdorff Rantzau, der for et Aars Tid siden har set Lyset af Edgar Stein Rubarth giver Indtryk af en overordentlig særpræget Personlighed med store Evner, men ikke med Evnen til at vinde Mennesker. Jeg nævner kun dette som et Exempel paa, i hvor høj Grad det er lykkedes Kontorchef Cohn at undgaa det personlige i den foreliggende Bog, naar denne, bygget op som den med Rette er paa de udenrigspolitiske Begivenheder, kan gennemføres uden saa meget som at nævne den tyske Ministers Navn.

Men for at vende tilbage til den indre Politik, taget i videste Forstand, d. v. s. ogsaa omfattende Erhvervspolitiken, er det egentlig ogsaa forbavsende, at Kontorchef Cohn har kunnet udarbejde en stor og god Bog uden i højere Grad at lade de optrædende Personer træde frem. Og sker dette en enkelt Gang, forekommer det mig ikke en Gang, at Valget har været særlig heldigt. Hvad Mening er der f. Ex. i af Landbrugets Mænd, der gennem Krigsaarene deltog i de talrige Forhandlinger om Levnedsmiddelforsyningen, kun at nævne en Mand som Hofjægermester Wenzel Neergaard som en Mand, „der var præget af megen Storsyn og som havde en afgørende Indflydelse paa, at Landbrugets Stilling overfor Byernes Befolk-

ning under Afspærringen blev saa imødekommende som maa-
ske ikke i noget andet Land under tilsvarende Forhold“. Dette
er efter min Mening ved Siden af. Hofjægermester Wenzel
Neergaard var en dygtig og forstandig Mand, men i Virkelig-
heden uden afgørende Indflydelse indenfor de Kredse, der be-
stemte Landbrugets Stilling til Byernes Befolkning, hvad Lev-
nedsmiddelforsyningen angaar. Og naar denne var af en
Karakter som af Kontorchef Cohn meget rigtigt fremhævet, tør
det siges, at dette ikke fortrinsvis skyldtes Hofjægermester
Wenzel Neergaard, men den store Kreds af Erhvervs- og andre
Politikere, der i disse Aar bestemte Landbrugets Politik, baade
tilhørende det større og det mindre Landbrug. Det var Mænd
som Hr. Niels Frederiksen, Hr. Madsen Mygdal, Hr. Pinstrup,
Hr. P. Th. Nielsen, Hr. Jensen-Kleis og mange flere, der be-
stemte denne Stilling, og disse har i denne Henseende spillet
en langt betydeligere Rolle end Hofjægermester Wenzel Neer-
gaard. I det hele synes jeg ikke, at der kunde være noget i
Vejen for i højere Grad end sket er at have markeret Stand-
punkterne gennem Mændene; men det skal naturligvis ind-
rømmes, al Objektiviteten derved i nogen Grad kunde staa
Fare for at blive forskudt, og det skal ogsaa erkendes, at Be-
tydningen af, at dette ikke sker, maa tillægges en ganske
særlig Vægt.

Men tilbage til Indholdet af Kontorchef Cohns store Bog.
Den er altsaa — og med Rette — opbygget efter Danmarks
Stilling i de skiftende udenrigspolitiske Situationer og redegør
for de økonomiske Dispositioner, der maatte træffes under
Hensyn til de vekslende Forhold. Det ligger da i Sagens
Natur, at der først gøres Rede for Danmarks folkeretlige Stil-
ling og den Indflydelse, som Krigens Gang fik herpaa, først
fra Krigens Udbrud til Marts 1915, dernæst fra Marts 1915,
da Blokadeforholdene strammedes ved den engelske Order in
Council af 11. Marts 1915, der tilstræbte at afspærre Central-
magterne fra al Tilførsel af Varer, ogsaa saadanne, der laa
udenfor baade den absolutte og den betingede Kontrabande.
Denne Politik fortsattes til Februar 1917, da den indtil Krigens
Afslutning afløstes af den saakaldte Blokade med den dertil
hørende uindskrænkede U-Baads Krig fra tysk Side. Derefter
følger et Afsnit om Efterkrigsaaarenes Politik, og endelig et
omfattende Afsnit betitlet: Afslutning, hvor naturligvis de For-
hold, der staa i Forbindelse med Pengepolitikken, spiller den
største Rolle. Der kan selvsagt ikke være Tale om i en kort
Omtale at gaa i Enkeltheder af det uhyre Stof, der her er

samlet sammen og stillet sammen til en virkelig overskuelig Helhed, der giver et klart Indtryk af Sammenhængen i Samfundets økonomiske Mekanik. Kontorchef Cohn har vogtet sig for den personligt prægede Fremstilling, men skulde man nævne visse Synspunkter, hvorunder Bogen er udarbejdet, maa det efter mit Skøn og Kendskab til disse Aars Politik siges, at det statslige Synspunkt er stærkest fremtrædende, og for Pengepolitikens Vedkommende maa det vistnok siges, at i det hele og store er den givne Fremstilling i Favør af Nationalbankens Syn paa den pengepolitiske Udvikling. Som sagt, der kan ikke gaas i Enkeltheder, hverken hvor det gælder om at rose eller dadle. Lad mig imidlertid lige nævne, ogsaa fordi det er et gammelt Stridsspørgsmaal, at jeg synes ikke Kontorchef Cohn gør Ret og Skel ved den Maade, hvorpaa han fremstiller Landbrugets Stilling til det vigtigste af Krigstidens Ernæringsproblemer, nemlig de skiftende Kornordninger og Stillingen til Maksimalprispolitikken. Det er efter min Opfattelse en skæv Fremstilling der gives, naar det fremstilles som om man fra det officielle Landbrugs Side krævede Verdensmarkedets Pris for Brødkorn. Vistnok ikke et eneste Sted i den hele Bogs hyppige Omtale af Kornlovspolitikken er der fremhævet det, som dog var Hovedsynspunktet for Landbruget, nemlig Kravet om en Pris for det leverede Brødkorn, der var i Stand til at dække Tilvejebringelsen af Erstatningskornet. Jeg ved fuldt vel, at dette efter mit Skøn naturlige og i de almindelige Fodringsforhold før Krigen begrundede Krav var vanskeliggjort ved det allerede i 1914 udstedte Fodringsforbud for Brødkorn, som Landbruget selv havde tiltraadt, og at det var dette Forhold, der efter den daværende Indenrigsministers Opfattelse fjernede selve Grundlaget for Kravet om for Brødkorn at erholde en Pris, der satte Landbrugerne i Stand til at skaffe sig Erstatningskorn uden yderligere Udgift. Men Kravet herom var ikke destomindre Landbrugets officielle Standpunkt og aldeles ikke Kravet om Verdensmarkedets Pris og lidt til, som ganske vist blev krævet fra enkelte Outsideres Side. Den af Landbruget stillede Fordring skete først Fyldest ved den sidste Kornlov i 1920—21 (delvis ved Kornloven af 1919—20), da saaledes, som det iøvrigt fremhæves i Bogens Side 211, Verdensmarkedets Pris paa Rug og Hvede var henholdsvis ca. 60 Kr. og ca. 70 Kr. pr. Td., medens Afleveringsprisen blev sat til ca. 44 Kr. pr. Td., afstemt netop efter Erstatningskornets Foder-værdi og Pris. Disse Prisrelationer foresloges og gennemførtes

jo imidlertid netop af Landbo-Venstre, og alene heri turde ligge et Bevis for, at det man ønskede ikke var Verdensmarkedets Pris for Brødkornet, men en Pris, der omkostningsløst satte Landmanden i Stand til at skaffe sig Erstatningskorn.

Se, alt dette er jo Ting, der nu er Historie, og det er helt underligt saa forholdsvis faa Aar, der er gaaet siden da, og saa fjernt det alligevel staar for os. Det er derfor af stor Interesse efter den forløbne Tid paany at blive stillet overfor disse Begivenheder i en saa vel sammenføjet Helhedsfremstilling, som Kontorchef Cohns Bog er. Mig forekommer det altsaa, at Rammerne for Bogen maaske kunde være draget lidt videre end sket er. Men indenfor Rammerne, saaledes som disse er draget, er Kontorchef Cohns Bog en baade fyldig og velskreven Bog, der bevarer meget af det, der kan tjene til Lære, fra at gaa i Glemme.

Otto Himmelstrup.

A. CLAUSAGER: *Husmandsbrugets økonomiske Værdi.* (Gyldendal 1930. 169 S.)

Ovennævnte Bog er et Indlæg i den politiske Debat om Statshusmandsbruget og Udstykningslovgivningen. Det er et agitationalisk Skrift. Derom vidner baade Form og Indhold. Fraseagtige Vendinger og ubeherskede personlige Angreb paa Politikere og Embedsmænd mispryder den stærkt. Alligevel virker den ret forfriskende, fordi den er behagelig fri for socialpolitisk Sentimentalitet, og fordi Forfatteren frimodigt vender op og ned paa de gængse Forestillinger om Husmandsbrugets Værdi.

Til Karakteristik af Afhandlingen skal jeg i det følgende omtale enkelte af dens Udtalelser og knytte nogle kritiske Bemærkninger dertil.

Forfatteren angiver, at Antallet af Husmandsbrug steg ca. 65,000 fra 1835 til 1873, men derefter standsede Oprettelsen af Husmandsbrug saa godt som fuldstændigt. Der skal paa dette Tidspunkt have været ca. 140—150,000 Brug, hvoraf noget over Halvdelen menes at have haft mellem $\frac{1}{4}$ og 1 Td. HK. Derefter anføres, at der i 1901 var godt 94,000 Ejendomme med indtil 10 ha plus en Del Husmandsbrug med over 10 ha, saa det samlede Antal kan ikke have været meget mindre end det ved Ejendomsskyldsvurderingen i 1904 konstaterede: 97,838. Hvordan kan disse Tal bringes til at stemme med Paastanden om, at Oprettelsen af Husmandsbrug standsede før Midten af 70erne?